

спрямованості навчання природничо-наукових дисциплін у технічних коледжах і технікумах дійсно підвищують рівень професійної спрямованості навчання.

Результати формувального етапу нашого дослідження констатували ефективність реалізації методики професійної спрямованості навчання природничо-наукових дисциплін у процесі підготовки молодших спеціалістів технічного профілю, яку ми реалізували, застосовуючи комплекс визначених і науково обґрунтованих педагогічних умов.

Література:

1. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 192 с.
2. Гончаренко С.У. Интеграция научных знаний и проблема змісту освіти / С.У. Гончаренко // Пост-методика. – 1994. – №2(6). – С. 2-3.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
4. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: Монографія / Р.С. Гуревич. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 410с.
5. Ничкало Н.Г. Теоретико-методологічні засади реформування професійно-технічної освіти в Україні / Н.Г. Ничкало // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 105-114.
6. Сисоева С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах непервної професійної освіти / С.О. Сисоева // Непервна професійна освіта: проблеми. Пошуки, перспективи: Монографія. / [За ред. І.А. Зязюна]. – К.: 2002. – 368 с.

У даній статті аналізується ефективність упровадження педагогічних умов професійної спрямованості навчання природничо-наукових дисциплін у навчальний процес коледжів і технікумів технічного профілю.

Ключові слова: професійна спрямованість навчання, педагогічні умови, педагогічний експеримент.

В данной статье анализируется эффективность внедрения педагогических условий профессиональной направленности обучения естественнонаучных дисциплин в учебный процесс колледжей и техникумов технического профиля.

Ключевые слова: профессиональная направленность учебы, педагогические условия, педагогический эксперимент.

The article deals with issues of professional approach to natural science as such those ads up to proficiency of young specialists in technical area. Teaching methods providing professional approach to teaching natural science are defined and analyzed in the above-mentioned article.

Keywords: professional orientation of studies, pedagogical terms, pedagogical experiment.

УДК: 371.34:356.13

ББК: 74.58 р

О.О. Самохвал
м. Вінниця, Україна

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ МИТНОЇ СЛУЖБИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. В умовах реформування вищої школи, впровадження багаторівневої підготовки майбутніх фахівців відповідно до Болонської декларації особливої актуальності набуває проблема модернізації підготовки майбутніх менеджерів, а саме менеджерів митної служби до професійної діяльності та забезпечення їхньої конкурентноспроможності на ринку праці. Саме тому проблеми формування професійно важливих якостей майбутніх фахівців даного профілю стають більш значимими у теорії та практиці професійної підготовки майбутніх менеджерів митної служби.

Нові підходи до проблеми якості освіти мають спрямовуватись на подолання переважаючої у сучасній професійній освіті традиційної дискретно-дисциплінарної моделі змісту навчання, яка, безумовно, має низку переваг. Проте в її рамках неможливе все повне розв'язання деяких важливих проблем сьогодення, таких як: забезпечення цілісності в оволодінні студентами сучасним змістом освіти, набуття ними систематизованих знань, умінь і навичок із навчальних предметів, формування важливих якостей необхідних для успішного виконання професійних завдань у майбутньому. Водночас, сучасна вища професійна освіта має бути спрямована на забезпечення самоствердження студента, створення умов для розвитку та самореалізації особистості в соціальних і професійній сферах життєдіяльності, інтеграції її в систему світової та національної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблемі присвячена значна кількість праць педагогів. Аспекти фахової підготовки стали предметом уваги науковців А. Алексюка, С. Батишева, І. Беха, М. Євтуха, М. Жалдака, І. Зязюна, В. Галузінського, Р. Гуревича, Н. Ничкало, Н. Мойсеюк, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна. Особливості професійної діяльності менеджерів висвітлено у дослідженнях В. Авдєєва, Л. Балабанової, Р. Блейка, М. Вудкока, Л. Ємельянової, Р. Сакурової, Ф. Тейлора, Д. Френсіса, Л. Якокка.

Вивченню особливостей діяльності працівників митної служби присвячено праці вітчизняних науковців Ю. Дьоміна, М. Каленського, О. Корольова, А. Панькова, С. Стременовського.

Метою статті є обґрунтування науково-теоретичних основ побудови моделі формування професійних якостей майбутніх менеджерів митної служби у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Під моделлю підготовки розуміють «комплекс взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, котрі забезпечують формування у студентів професійно важливих якостей, знань, умінь та навичок для професійного виконання загальних і специфічних функцій» [8, с. 12]. Модель містить структуровану систему знань і вмінь, необхідних майбутньому фахівцю для здійснення професійної діяльності в сучасних умовах. Така модель уможливує прогнозування подальшого розвитку професійної підготовки майбутнього фахівця. Пропонована нижче модель, водночас включає елементи традиційної дидактичної тріади – знання, вміння, навички, передбачає формування у студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації професійної та соціальної компетентності, професійно важливих якостей, досвіду у сфері взаєморозуміння, побудови спільного європейського дому тощо. Модель передбачає планування та реалізацію професійної підготовки майбутніх фахівців у двох напрямках: по горизонталі (за роками навчання) і вертикалі (за видами діяльності).

Розробка моделі професійної підготовки майбутніх менеджерів митної служби потребує визначення та обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують ефективність даного процесу. Педагогічні умови розглядаються як результат спільних дій учасників навчально-виховного процесу для досягнення цілей і завдань професійної підготовки та чинників, що впливають на її ефективність. Зауважимо, що їх дотримання повною мірою сприяє формуванню професійно важливих якостей, умінь і навичок здійснення майбутньої професійної діяльності.

Об'єктом нашого моделювання є фахова підготовка майбутніх менеджерів митної служби.

Теоретичною основою побудови нашої моделі ми використали концепцію системного розуміння фахової підготовки майбутніх фахівців. За цією концепцією, професійна підготовка майбутніх фахівців – це один із аспектів цілісного навчально-виховного процесу. Система фахової підготовки фахівця митної служби складається з таких структурних компонентів: мети, завдань, функцій, напрямів, аспектів, педагогічних умов фахової

підготовки та результату. Зупинимось детальніше на кожному структурному компоненту моделі підготовки фахівця митної служби.

Центральним системоутворюючим компонентом моделі є мета підготовки фахівців митної служби. Вибір мети є одним із найвідповідальніших моментів професійної підготовки майбутніх фахівців. Будь-яка діяльність, у тому числі й навчальна, спрямована на досягнення мети. Мета – це уявлення про майбутній результат, про те, що слід здобути. Відповідно до обраної мети формується стратегія фахової підготовки, тактика, розробляються прогнози і плани дій, оцінюються результати. Мета завжди виступає як єдність мотивів, засобів і результатів.

Мета нашої моделі передбачає формування професійно важливих знань, умінь, навичок і якостей, реалізація процесу професійного становлення та готовності майбутніх менеджерів митної служби до здійснення професійної діяльності, оволодіння на цій основі найважливішими її видами на рівні, що відповідає кваліфікації «молодший спеціаліст» у процесі фахової підготовки. Цю мету буде зреалізовано в процесі розв'язання таких завдань: реалізація визначеної мети професійного становлення; накопичення та поглиблення професійних знань; формування професійних навичок і вмінь; виявлення та розвиток професійного потенціалу; готовність до самореалізації індивідуальності в процесі службової діяльності; сприяння формуванню професійно важливих якостей; усвідомлення професійного значення, придатності; самоактуалізація особистості майбутнього фахівця; становлення професійного «Я».

Модель підготовки фахівців митної служби реалізується через такі **функції**:

- *інформаційну*: яка передбачає широку інформаційну обізнаність, в основі якої лежать фахові знання, попередньо набутий досвід і загальна ерудованість, що дозволяє виділяти головне в розв'язанні службових завдань;

- *нормативну*: визначення різних напрямів, видів колективної й індивідуальної службової діяльності посадових осіб, тобто здатність об'єктивно оцінити обстановку та прийняти оптимальне рішення за мінімальний термін часу;

- *прогностичну*: врахування та застосування нових технологій митного контролю та митного оформлення, тобто здатність на основі методів наукового прогнозування передбачувати події наперед;

- *комунікативну*: реалізація ефективного професійного спілкування, як здатності легко переключатися з однієї комунікативної операції на іншу, організація обміну інформацією на основі толерантної партнерської взаємодії в емоційно конструктивній обстановці;

- *дослідно-діагностичну*: яка виявляється у здатності детально аналізувати одержану інформацію і шукати можливі винятки, розчленовувати ідеї на компоненти і знову зводити їх разом; дані власних спостережень узгоджувати з висновками групи, співвідносити кожен конкретний вчинок із загальним ходом подій; розпізнавати логічні суперечності у структурі висловлювань і вчинків опонентів і своїх власних;

- *аналітично-прогностичну*: реалізується завдяки формулюванню нормативних вказівок із удосконалення цілей і завдань та самого процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. Ця функція здійснюється завдяки єдності дидактичного та методичного підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців - через трансформацію загальнодидактичних положень у вимоги і правила принципу управління-самоврядування та розроблення педагогічної технології формування професійної готовності фахівця;

- *адаптаційну*: уміння передбачати зміни, важливі для професійної діяльності, бути готовими та пристосовуватись до них;

- *культурну*: передбачає широку культурну обізнаність, а саме знання історії країни, митної справи й основних інтелектуальних цінностей сучасності; ораторська майстерність,

навички проведення масових заходів; від почуття лідерства і відповідальності за нього; здатність масштабно мислити;

– *організаційну*: вміння направляти та контролювати власну діяльність і діяльність інших; наполегливість і послідовність у реалізації поставлених завдань; здатність самовдосконалюватись і підтримувати позитивний діловий і соціально-психологічний мікроклімат у професійному колективі;

– *методичну*: виявляється у застосуванні системного підходу до дослідження самого явища – професійної підготовки фахівця – й окресленні цілісного підходу до процесу підготовки;

– *мотиваційну*: передбачає розвиток, цілеспрямованість професійної підготовки, прагнення до досягнення успіхів у навчально-професійній діяльності, потребу в творчій самореалізації;

– *корекційну*: формування здатності варіативного аналізу професійних ситуацій, даючи можливість змінювати власну позицію на основі адекватного їй оцінювання;

У процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів митної служби необхідно враховувати такі аспекти:

1. Соціальний - соціалізація особистості й усвідомлення важливості професійної діяльності працівників митних органів для суспільства та економіки країни загалом.

2. Професійний — набуття професійних знань, умінь і навичок, що необхідні для успішного здійснення митного контролю та митного оформлення.

3. Особистісний — самоствердження та самореалізація, налаштованість на професійне зростання та досягнення успіхів у майбутній професійній діяльності.

4. Психологічний – цілісне сприймання особистих якостей, які є основою формування професійно значущих характеристик та індивідуального стилю діяльності.

5. Культурологічний – загальна підготовка; цільові й ціннісні життєві орієнтації; досвід спілкування з людьми; певні етичні й естетичні навички; культура рідної та іноземної мови.

Ми виділили вісім напрямів, за якими здійснюється фахова підготовка майбутніх менеджерів митної служби, а саме:

– *пізнавальний* – збір професійно визначеної інформації та можливість її оперативно уточнити, систематизувати, узагальнити і компактно оформити;

– *практичний* – реалізація теоретичної навчальної діяльності на практиці;

– *творчий* – цілеспрямована теоретична та практична навчальна діяльність майбутніх фахівців, яким властива новизна, оригінальність, нестандартність у процесі розв’язання професійно важливих завдань;

– *соціальний* – охоплює політичний, економічний, фінансовий аспект професійної підготовки майбутніх працівників митниці;

– *реконструктивний* – вміння здійснювати поточний і завершальний аналіз зібраної інформації; аналіз і синтез спеціальних знань, версій, що пояснюють подію, яка сталася;

– *комунікативний* – передбачає успішне спілкування як основу одержання необхідної інформації на основі розвинутих комунікативних умінь у тому числі й іноземною мовою;

– *організаторський* – включає вольові дії, що спрямовані на реалізацію та перевірку гіпотез і планів; вміння планувати, контролювати і вносити корективи на основі оперативного зворотного зв’язку;

– *виховний* – процес навчання, який дисциплінує, спонукає до самостійності, забезпечує формування професійних умінь і навичок, прищеплює культуру виконання професійних обов’язків, виробляє стиль професійної діяльності.

На основі узагальнення та систематизації емпіричного матеріалу нами було визначено та описано три рівні сформованості професійних якостей майбутніх менеджерів митної справи:

1. **Високий:** широка загальна та професійна ерудованість; розвиток творчої уяви, що дає змогу конструювати можливі варіанти розв'язання утруднених професійних ситуацій; швидкість актуалізації знань; категоріальний і процесуальний характер інформативної обізнаності; об'єктивна поінформованість щодо власних знань; цілеспрямований намір досягти бажаного рівня професійної компетенції; професійно-особистісні якості визначають спрямованість майбутнього фахівця як суб'єкта діяльності; наявні труднощі професійного становлення розцінюються як основа самовдосконалення; у переліку професійних якостей пріоритетними називають відповідальність, професіоналізм, комунікабельність, рішучість; підтверджують, що такими якостями володіють частково; у переліку фахових знань значущими вважають правову та юридичну обізнаність та іншомовну компетентність; до переліку мотивів вибору професії включені: можливість спілкування з іноземними громадянами, це – цікава, престижна професія, існує перспектива кар'єрного зростання; майбутню професійну діяльність повністю пов'язують із використанням однієї або і двох іноземних мов; на заняттях віддають перевагу творчим завданням комунікативного спрямування; мають високий рівень сформованості толерантності; в утруднених конфліктних ситуаціях перевагу надають аналізу процесуальної складової протистояння; підтверджують усвідомлене ставлення до збільшення обсягу самостійної роботи, вважаючи її важливою умовою самовдосконалення.

2. **Достатній:** рівень загальної та професійної ерудованості, творчої уяви дає змогу ситуативно конструювати варіанти розв'язання професійних утруднень; інформативна обізнаність має категоріальний характер; поінформованість щодо власного рівня знань розбалансована із переважаючою тенденцією до заниження; намір досягти бажаного рівня компетенції потребує періодичного зовнішнього підкріплення; професійно-особистісні якості часто мають суперечливий характер; наявні труднощі професійного становлення можуть гальмувати успішне опанування обраним фахом; у переліку професійних якостей пріоритетними називають: професіоналізм, справедливість, самостійність, самоконтроль; серед мотивів вибору професії домінують: престижність професії, перспектива кар'єрного зростання, можливість заробити гроші; майбутню професійну діяльність пов'язують із використанням іноземної мови; підготовка до занять розцінюється в першу чергу як обов'язок, перевагу надають комунікативним завданням і вправам із використанням технічного оснащення; мають середній рівень сформованості толерантності; в утруднених конфліктних ситуаціях перевагу надають аналізу процесуальної складової протистояння; збільшення обсягу самостійної роботи оцінюють неоднозначно, нарікають на зменшення пари цьому вільного часу, але приваблює можливість отримати більшу кількість оцінок.

3. **Низький:** рівень загальної ерудованості потребує суттєвого покращення; пізнавальні процеси носять в основному репродуктивний характер, а тому студентам цієї групи важко конструювати варіанти розв'язання утруднених професійних ситуацій; поінформованість щодо власного рівня знань розбалансована з переважанням тенденції до завищення; намір досягти певного рівня компетенції має епізодичний характер і потребує постійного зовнішнього підкріплення; у переліку професійних якостей називають відповідальність, справедливість, рішучість, самостійність; серед мотивів вибору професії домінують наполягання батьків, можливість заробити гроші, престижність професії; майбутню професійну діяльність частково пов'язують із використанням іноземної мови; конфліктні протистояння розцінюють як фатальні, а тому перевагу надають конкурентному протистоянню.

Висновки. Розроблена модель формування професійних якостей, знань, умінь і навичок майбутніх менеджерів митної служби визначає вимоги до рівня підготовки фахівців

даної галузі, передбачає формування високої професійної компетентності, висвітлює глибинну сутність процесу формування професійної готовності фахівців, розкриває динаміку взаємозв'язку складових елементів системи професійної підготовки майбутніх менеджерів митної служби, виявляє шляхи, що характеризуються оптимізуючим впливом на процес функціонування цього явища та прогнозує кінцевий результат.

Література:

1. Дьомін Ю.М. Поняття, особливості і місце митно-процесуальних норм у системі права України / Ю.М. Дьомін // Митна справа. – Львів, 2003. – № 2. — С. 8-13
2. Емельянова Л.А. Динамика социально психологической готовности студентов-менеджеров к будущей профессиональной деятельности: автореф. дисс. канд. псих. наук / Л.А. Емельянова. – Казань, 2000. – с. 17
3. Каленський М.М. Модернізація української митної системи є невід'ємною частиною, а також важливою передумовою європейської інтеграції України / М.М. Каленський // Митниця. – Київ, 2003. – № 2. — С. 4-6
4. Ківалов С.В. Скарбниця історії митної справи / С.В. Ківалов // Урядовий кур'єр. – 17.01.2003. – № 9. – С. 12-16
5. Паньков А.І. До питання підвищення професійного рівня працівників митних органів в Україні: психологічний аспект / А.І. Паньков, С.М. Стременовський // Митна справа. – 2003. – № 2. – С. 3-8
6. Паньков А.І. До питання підвищення професійного рівня працівників митних органів в Україні: психологічний аспект / А.І. Паньков, С.М. Стременовський // Митна справа. – 2004. – № 6. – С. 6-9
7. Семушина Л.Г. О профессиональных умениях и навыках / Л.Г. Семушина // Дошкольное воспитание. – 1976. – № 10. – С. 6-7
8. Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н.К. Склярєнко // Іноземні мови. – 1999. - №3. – С.3-7

У статті детально описується модель формування професійних якостей майбутніх менеджерів митної служби в процесі фахової підготовки та обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність даного процесу.

Ключові слова: професійні якості, фахова підготовка, педагогічні умови.

В статье рассмотрена модель формирования профессиональных качеств будущих менеджеров таможенной службы в процессе профессиональной подготовки и обосновано педагогические условия, обеспечивающие эффективность данного процесса.

Ключевые слова: профессиональные качества, профессиональная подготовка, педагогические условия.

The model of future customs managers' professional skills' formation in the process of vocational training and pedagogical conditions that secure the effectiveness of the process are described in the article.

Keywords: professional internalss, professional preparation, pedagogical terms.